

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Справжньою психологічною основою системи проблемного навчання стала теорія мислення, як продуктивного процесу, висунута С. Л. Рубінштейном і розвинута його учнями й послідовниками (А. В. Брушлінським, А. М. Матюшкіним та ін.), а також такими українськими вченими, як А. М. Алексюк, С. П. Бондар, В. Ф. Паламарчук та ін.

На думку психологів, мислення зазвичай розпочинається з проблем, питань, із подиву чи непорозуміння, із суперечностей. Там, де немає проблемної ситуації, суперечностей – немає й мислення в точному значенні слова. За визначенням С. Л. Рубінштейна, мислення – це пошук і відкриття принципово, істотно нового [2].

Проблемне навчання – це не просто один із засобів активізації розумової діяльності студентів, а інтеграція різних прийомів, методів, принципів навчання, спрямованих на розвиток умінь мислити, вчитися, адекватно оцінювати себе й обставини. Воно потребує від викладача сучасного ПТНЗ системних дій, які викликають розумову пошукову діяльність студентів. Проблемне навчання – це система методів, побудована з урахуванням логіки мисленнєвого процесу та закономірностей пошукової діяльності, тому воно забезпечує розвиток розумових здібностей студентів, активізує пізнавальний інтерес. Основними категоріями проблемного навчання є проблема, проблемне завдання, проблемна ситуація.

Проблема (від гр. утруднення, завдання) – це об'єктивна суперечність; суперечлива ситуація, що постає у вигляді протилежних позицій у поясненні будь-яких явищ, об'єктів, процесів і потребує адекватної теорії для її розв'язання; в широкому розумінні – складна теоретична або практична суперечність, що потребує вивчення, дослідження [2].

Проблемою в навчанні є така ситуація виконання практичного або теоретичного завдання, в якій раніше засвоєних знань виявляється недостатньо і з'являється потреба в нових знаннях, способах дії. Вона сама по собі не містить вказівки на умови, що обмежують рішення або засіб його віднайдення. За допомогою відповідних розумових операцій, розмірковувань, що ґрунтуються на раніше здобутих знаннях, студент може самостійно отримати результат, подолати суперечності, вирішити проблему [2].

Проблема зазвичай виражається у формі запитання або завдання. Проблемне запитання, завдання, що виникло чи поставлене перед суб'єктом, потребує відповіді, яка заздалегідь невідома і має бути знайдена шляхом творчого пошуку, для здійснення якого у студента є певні придатні вихідні засоби. У разі інформаційного запитання, на відміну від

проблемного, достатньо звернутися до джерела інформації, яке містить однозначну відповідь. У проблемному запитанні завжди є прихована суперечливість, усвідомлення – перший крок до вирішення проблеми. Важливе значення має наявність у студентів ПТНЗ такого рівня знань, розумових умінь, який був би достатнім.

Проблемна ситуація розглядається в науці як пізнавальне ускладнення для суб'єкта, подолати яке можна тільки шляхом розумового пошуку. Ознаками проблемної ситуації є наявність проблеми, певна готовність суб'єкта до пошуку рішень, можливість кількох шляхів розв'язання.

Науковці (А. В. Брушлінський, В. Т. Кудрявцев та ін.) розрізняють два типи проблемних ситуацій – первинні та вторинні. Первинна проблемна ситуація з'являється тоді, коли студент, настовхуючись на суперечність, ще не усвідомлює її, хоча й відчуває при цьому здивування, нерозуміння, пізнавальний дискомфорт. Вторинна проблемна ситуація має місце там, де проблема усвідомлена та чітко сформульована, тобто суб'єкт бачить, у чому полягає суперечність, і готовий вирішувати проблему [1]. У деяких випадках створення проблемних ситуацій можливе без запитань викладача. Запитання виникають у студентів під впливом побаченого експерименту, реальної події, художнього твору тощо.

Навчальне проблемне завдання має відповідати таким вимогам:

- містити певні пізнавальні утруднення, пов'язані з об'єктивними суперечностями, властивими досліджуваному предмету, процесу;
- зумовлюватися логікою пізнавального процесу;
- передбачати можливість послідовного розподілу проблеми, формулювання часткових проблемних запитань, кожне з яких може бути сходинкою у вирішенні проблеми;
- спрямовувати студентів на актуалізацію знань, необхідних для вирішення проблеми;
- спонукати студентів до активного пізнавального пошуку, викликати позитивне емоційне ставлення до процесу пошуку істини, зацікавленість змістом, бути посильним для студентів [3].

Список використаних джерел:

1. Брушлінский А. В. Психология мышления: проблемное обучение / А. В. Брушлінский. – М. : Знание, 1983.
2. Махмутов М. И. Теория и практика проблемного обучения / М. И. Махмутов. – Казань : Просвещение, 1972.
3. Кудрявцев В. Т. Проблемное обучение: истоки, сущность, перспективы / В. Т. Кудрявцев. – М. : Знание, 1991.